

ВИБІР УКРАЇНИ — ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЕЛІТИ

Сьогодні в Україні, майже вперше в її історії, відбувається непросте, не завжди публічне, дуже гостра полеміка навколо шляху, по якому піде країна. В цій дискусії політики і бізнесмени, інтелігенція і експерти, журналісти і просто небайдужі громадяни, ті, хто належить до еліти нації, демонструють професіоналізм, порядність, патріотизм або ж — їх відсутність. Саме зараз чітко визначаються погляди і переконання кожного учасника дискусії, його бажання посісти незалежну чітку позицію, яка не змінюється в залежності від “рекомендацій влади”, або, навпаки, звичка жити по наказу. Хтось бачить себе в Україні, а хтось думає про Україну для себе, хтось здатний на вчинок і знаходить в собі мужність відстоювати свої переконання, оскільки керується національними інтересами. А хтось на перше місце ставить власні, далеко не альтруїстичні інтереси.

Проблема виборів в українській політиці, а саме — хто ж несе відповідальність за результати виборів у наш час не є вирішеною. Тому актуальним є звернення до соціальних досліджень з приводу місця людини у політичному житті країни, ознайомлення з політичними процесами, які відбулися в Україні у період виборів 2004 року, що привели до змін у політичному житті країни. Метою статті буде розглянути проблему виборів, а саме вплив еліти (економічної та політичної) на результат виборів. Ця тема була частково розглянута у дисертаційних роботах: Бунецького Л. Л., Приходьмо С. М. [1].

Досвід всіх країн з демократичним правопорядком показує, що поряд з представництвом громадян і територій в них була створена і достатньо вивчена система представництва інтересів. Обидва види представництва тісно взаємопов’язані між собою і тільки в своїй сукупності вирішують проблему адекватної взаємодії і взаємозв’язку громадянського суспільства і держави.

У сучасній політології зв’язки між людиною і політикою найповніше розкриває поняття “політична соціалізація”. Американський соціолог Ф. Гіддінс і французький соціолог Г. Гард, які запровадили у вжиток це поняття наприкінці XIX сторіччя, тлумачили його як “процес розвитку соціальної природи людини”, “формування особистості під впливом соціального се-

редовища”. Іншими словами, соціалізація — процес залучення індивідів до соціальних норм і культурних цінностей суспільства. Вказуючи на її важливість, індійський політолог П. Шарон визначив соціалізацію як “процес цивілізації суспільства”[2].

Політична соціалізація — процес засвоєння індивідом уродовж життя політичних знань, норм і цінностей суспільства, до якого він належить.

Людина, особистість — первісний суб’єкт політики, наділений здатністю брати участь у політичному житті, впливати на владу. Ставлення людини до політики може набувати різноманітних форм політичної поведінки — від свідомого ставлення до стихійного заперечення. Політична активність людини, міра її участі у політичному житті, суспільна зрілість значною мірою залежать від якості політичної соціалізації, розвитку й вдосконалення політичної культури суспільства. Засвоюючи знання про політику, набуваючи досвіду політичної діяльності, людина стає громадянином — свідомим учасником політичного процесу.

У демократичному суспільстві політика здійснюється людьми для людей. Тому активна участь особи в політичному житті, роль людини як суб’єкта політики має вагоме значення.

В цьому контексті показними і виключно важливими для суспільства є дискусії, які розгортаються навколо політичної реформи і “Згоди про формування Єдиного Економічного Простору” (ЄЕП). Вибір України, її зовнішній і внутрішньополітичний вектори, без перебільшення будуть визначати майбутнє не тільки нашої країни, але і всієї Європи.

Сьогодні “влада сильна як ніколи” лише своїм адміністративним ресурсом. Але, насправді, сила влади повинна складатися з іншого — з підтримки народу. Еліта повинна докласти чимало зусиль, щоб повернути довіру громадян до інститутів влади [3].

Вибори 2004 року стали найважливішою подією року в світовій політиці. Вони, як і інші вагомні події, — підсумок не одного політичного процесу і включають в себе декілька елементів. Складання декількох політичних процесів, які створюють масштабність подій — дають назву такому поняттю як “революція”. В ній можна виділити декілька вагомих відносно самостійних подій. Про відносну самостійність можна говорити в

тому значенні, що ці події могли розвиватися не разом, а окремо. Мова йдеться про п'ять політичних процесів, які відбулися водночас:

1. Масовий протест проти кримінально-олігархічного режиму.

2. Політтехнологічний проект сучасної революції — революції НУО (неурядових організацій).

3. Геополітичний проект.

4. Революція молоді, “помаранчевий” фестиваль, самовизначення нового покоління.

5. Політична консолідація, яка поділяє українську націю на дві половини[4].

Масовий антиолігархічний протест був викликаний декількома факторами: несправедливістю приватизації, захопленням великих шматків власності корумпованими бізнесменами і чиновниками.

Моральний протест проти кримінально-олігархічного режиму був звернений і проти телебачення, основні канали якого суворо контролювалися владою. Підконтрольне телебачення вело жорстку пропаганду в радянському стилі. В результаті ефект цієї пропаганди вийшов скоріш зворотнім: люди не стали довіряти провласному телебаченню, їх неприйняття влади підсилювалося. Впевненість в тому, що влада готує масову фальсифікацію, створила передумови не тільки для масового протесту, але і сформувала ідеологію майбутньої революції.

Події осені 2004 року не мали б свого успішного завершення, якби до цього протягом двох років не готувалася “каштанова” революція і “революція троянд”. Тобто це був не тільки спонтанний протест мас, але і добре організований політтехнологічний проект, який був проведений силами, що намагалися здобути владу.

Геополітичний проект був виражений у тому, що мав антиросійську спрямованість. Із політиків першої категорії цю лінію найбільш прямо озвучив президент Польщі Олександр Квасневський: “Для кожної великої країни Росія без України є кращим рішенням, ніж Росія з Україною” [5].

“Помаранчева” революція стала фестивалем для нового покоління. До неї 10 років молодь була пасивна, а в листопаді 2004 року студенти увірвалися в політику. Кредо революції:

помаранчеве проти сірого, веселе проти нудного, щирість проти брехні, живе проти мертвого, майбутнє проти минулого, мо-
лодь проти солідності, європейське проти радянського.

В “помаранчевій” революції відбулося становлення грома-
дянського суспільства, політична консолідація нації. Але не
всієї, а тільки половини. Всі три тури виборів показали, що
Україна поділена рівно наполовину: Схід-Південь і Захід-
Центр [6].

Розглядаючи політичні процеси, які найбільше впливають
на економіку країни, експерти Центру економічного розвит-
ку помітили, що в останні роки в Україні все більшого роз-
повсюдження стало набувати проникнення великого бізнесу
в структури влади — парламент, уряд, окремі відомства [7].
Найбільш помітно цей процес проявився в складі Верховної
Ради України.

Намітилася тенденція підсилення політичної вагомості бур-
жуазних кіл.

Відповідно, склались передумови для того, щоб послабити
вплив державного апарату на прийняття важливих політичних
рішень за рахунок розширення можливостей політиків і лоббі-
стів-ставлеників капіталу.

Як підкреслюють експерти, “по мірі зростання економічної
потужності “кланів” в останні два-три роки спостерігається
зміна ролей в парі “бюрократія — капітал”. Повільно, але впе-
внено капітал займає в цій парі позиції лідера, бюрократія стає
платним агентом капіталу в державній машині” [8].

Вочевидь, що мова йде в даному випадку насамперед про
підкріплення політичної вагомості надвеликих фінансово-про-
мислових груп. Однак і підприємництво в цілому як визначе-
на суспільна верства не змогло відреагувати на намічені зміни
правил гри влади. Послаблення самостійності і самодостатності
апарату виявилось для нього сигналом до зростання політич-
них претензій і висунення відповідних вимог.

Ідеологічно даний конфлікт супроводжувався висуванням
взаємних обвинувачень протидіючих сторін. Бюрократичний
апарат звинувачувався в неефективності, “непрозорості” дій,
постійній корумпованості, прагненні до необґрунтованої кіль-
кості перевірок, ускладненні процедури видачі усіляких ліцен-
зій, оформлення квот та ін. Підприємницькі кола, в свою чер-

гу, піддавались осуду за масову несплату податків, відмивання “брудних” грошей і зв’язок з кримінальним світом.

Хоча соціологічні дослідження не зафіксували того, щоб виборці-підприємці значно частіше голосували за В. Ющенка, ніж за В. Януковича, можна зробити припущення, що навколо кандидатури В. Ющенка згуртувалась політично амбіційна частина буржуазних кіл, які прагнули до зміни ситуації в країні і надали вагому підтримку київському Майдану.

Тісні зв’язки В. Януковича з найбільшими бізнес-групами з Донецького регіону (деякі з них, на думку експертів, все більше почали використовувати в своїй діяльності західні методи менеджменту) частіше підсилювали підозри з приводу можливості необмеженої експансії великого бізнесу донецького походження в загальноукраїнському масштабі на випадок його перемоги на президентських виборах. Ці побоювання відкрито стимулювалися опонентами прем’єр-міністра.

При цьому високі темпи економічного зростання, досягнуті за час керівництва урядом В. Януковича, для багатьох представників підприємницьких кіл не стали достатньо вагомим аргументом на користь підтримки його кандидатури.

Оскільки основні учасники передвиборчої боротьби — партії, то різного роду непартійні об’єднання, які зацікавлені в намаганні впливати на органи державної влади, від самого початку прагнули до встановлення достатньо тісних зв’язків з ними.

Зв’язки бізнесу і близьких до нього партій в основному здійснювались і досі здійснюються у формі фінансової підтримки партій і окремих кандидатів, виділенні коштів на проведення передвиборчих кампаній. Однак подібні зв’язки, відповідають інтересам бізнесу в цілому, але не підходять багатьом великим корпораціям, які зацікавлені в отриманні прямих вигод для себе від своїх партійних “друзів”.

Процес прийняття конкретних рішень потребує постійної і оперативної взаємодії з тими, чиї інтереси ці рішення зачіпають, і тими, хто володіє найбільш відповідною цінною інформацією та знаннями. Тому в міру розширення державного втручання в різні ланки суспільного життя (в тому числі в економіку і в соціальні відносини) виникла і розвивається структура прямих, не опосередкованих виборами зв’язків між групами інтересів і органами влади.

Стосовно висновків щодо розглянутої теми, то можна сказати, що всіма політичними процесами керує влада, посадовці, люди, які мають економічний вплив на події, а всі вони належать до еліти. Кінцевий результат виборів, головна (відповідальна) частина виборців, участь, роль та вплив еліти на хід політичних подій, які відбуваються в нашій державі, потребують подальшого наукового вивчення та аналізу.

Джерела та література

1. Бунецький Л. Л. Демократична концепція соціально-політичної активності (теоретико-методологічний аналіз) / Львівський держ. ун-т ім. І. Франка. — Л., 1998; Приходьмо С. М. Теорія еліти в українській суспільно-політичній думці / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. — К., 1998.
2. Пухликов В. К. Человек и общество: К проблемам гуманизации социально-философского мышления. — М., 1990.
3. Выбор Украины — ответственность элиты. В. Юценко // Зеркало недели. — 2003. — 15–21 ноября.
4. С. Марков. “Оранжевая” революция — пример революции глобального сообщества XXI века // “Оранжевая” революция: Версии, хроника, документы. — К., 2005. — 54 с.
5. Революция чести ради своих противников // Коммерсант. — 2005. — 11 февраля.
6. Там же.
7. Формування великого приватного капіталу в Україні / Центр економічного розвитку. — К., 2004. — 85 с.
8. Пасхавер А. Украинские реформы, или приватизацию никто не любит // Социология: теория, методы, маркетинг. — 2003. — № 4. — 61–85 с.

Анотації

Шевченко Б. Г. Выбор Украины — ответственность элиты.

В статье рассматривается роль элиты общества в процессе выборов, политические процессы, произошедшие одновременно и спровоцировавшие такое политическое явление, как революция.

Shevchenko B. G. The choice of Ukraine is the responsibility of the elite.

The role of the social elite in the election process is considered in this article, as well as the political processes, which took place simultaneously and provoked such political phenomenon as the revolution.